

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.71(477)

UDC 336.71(477)

Ю. В. Ніколаєнко, к. е. н.,
професор**Yu. V. Nikolayenko**, Candidate of Economic
Sciences, Professor**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ І ФІНАНСОВА
БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ
УКРАЇНИ : ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА
ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ****STATE REGULATION AND FINANCIAL
SECURITY OF THE BANKING SECTOR OF
UKRAINE: PROBLEM QUESTIONS AND WAYS
OF DECISION**

Актуальність теми дослідження. Сучасні умови функціонування банківського сектору в Україні характеризуються низкою дестабілізуючих тенденцій, пов'язаних з нагромадженням ризиків. Це зумовлює необхідність наукового пошуку шляхів забезпечення фінансової безпеки банківського сектору, зокрема на основі оптимізації функцій державного регулювання та нагляду за банківським сектором.

Постановка проблеми. Фінансова безпека та стабільність функціонування банківського сектору об'єктивно потребує поглиблення теоретичного обґрунтування оптимізації функцій державного регулювання та нагляду за банківським сектором задля нейтралізації загроз та недопущення локальних криз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні підвалини до формування системи державного регулювання банківської діяльності знайшли своє відображення у наукових працях таких вчених як: О. Барановський, В. Коваленко, О. Кириченко, О. Хаб'юк та інших.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Системного дослідження потребують методологічні підходи до формування системи забезпечення безпеки страхового ринку.

Постановка завдання. Поглиблення наукових поглядів щодо розвитку системи банківського регулювання та нагляду з окресленням напрямів його модернізації в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. В цій статті автором доведено, що важливим компонентом забезпечення фінансової безпеки банківського сектору є розбудова ефективної системи державного регулювання та нагляду за банківським сектором. Визначено основні стратегічні напрями державного регулювання банківською системою.

Висновки. Розроблено пропозиції щодо розбудови системи державного регулювання та нагляду за банківським сектором, що дозволить створити фундамент для забезпечення його фінансової безпеки. В статті представлено систему регулювання та нагляду за банківським сектором з позиції забезпечення його фінансової безпеки.

Ключові слова: банківський сектор; фінансова безпека; фінансова система; державне регулювання; банківський нагляд.

DOI: 10.25140/2410-9576-2017-2-3(11)-131-137

Urgency of the research. The current conditions of functioning of the banking sector in Ukraine are characterized by a number of destabilizing trends associated with the accumulation of risks. This necessitates a scientific search for ways to ensure its financial security, in particular, by optimizing the functions of state regulation and supervision of the banking sector.

Target setting. Financial security and stability of the banking sector objectively requires the deepening of the theoretical justification to optimize the functions of state regulation and supervision of the banking sector in order to neutralize the threats and prevent local crises.

Actual scientific researches and issues analysis. The theoretical basis for the formation of the system of state regulation of banking activity has been reflected in the scientific works of such scholars as: O. Baranovsky, V. Kovalenko, O. Kirichenko, Habyuk O. and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. System research requires methodological approaches to the formation of a system for ensuring the safety of the banking sector.

The research objective. Deepening of scientific views on the development of the banking regulation and supervision system, outlining the directions of its modernization in modern conditions.

The statement of basic materials. In this article, the author has proved that an important component of providing financial security to the banking sector is the development of an effective system of state regulation and supervision of the banking sector. The basic strategic directions of the state regulation by the banking system are determined.

Conclusions. Proposals for developing a system of state regulation and supervision of the banking sector, which will create the foundation for its financial security have been developed. The article presents a system of regulation and supervision of the banking sector from the point of view of ensuring its financial security.

Keywords: banking sector; financial security; financial system; state regulation; banking supervision.

Постановка проблеми. Історія розвитку банківської системи дозволяє зробити висновок про необхідність здійснення регулювання банківської діяльності. Це обумовлено роллю і значенням банківського сектору у фінансовій системі країни. Кризи в банківській сфері не відносяться до рідкісних явищ національних економік. Так, за період з початку 70-х рр. ХХ ст. приблизно у 3/4

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

країн-членів МВФ виникали локальні або системні банківські кризи. Відтак, в сучасних умовах особливої актуальності набувають питання недопущення розвитку системних та локальних банківських криз на основі оптимізації функцій державного регулювання та нагляду за банківською діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні питання державного регулювання банківського сектору та обґрунтування його ролі у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи представлені науковими дослідженнями таких відомих вітчизняних та іноземних вчених, як: Л. Антонюк, О. Барановський, О. Дзюблюк, І. Д'яконова, Ф. Енґлер, В. Коваленко, О. Кириченко, І. Крупка, І. Лютий, О. В. Міщенко, В. Мороз, та інших. Однак, незважаючи на значну кількість теоретичних і практичних розробок науковців, які є суттєвим внеском у розвиток сучасних теоретичних уявлень щодо змісту та ролі державного регулювання у забезпеченні фінансової безпеки банківського сектору, слід зазначити, що це питання залишається актуальним і потребує подальших наукових досліджень.

Метою статті є поглиблення наукових поглядів щодо розвитку системи державного регулювання та нагляду за банківською діяльністю з окресленням напрямів його модернізації в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. У широкому сенсі державне регулювання банківського сектору реалізується у всіх видах суспільних відносин, що виникають у банківській діяльності. Державне регулювання банківського сектору у вузькому сенсі, виявляється як сукупність нормативних - правових актів, а також координація фінансових процесів, напрямків, методів взаємодії органів державного адміністрування і контролю над діяльністю суб'єктів банківської системи у виконанні антимонопольного, податкового законодавства, забезпеченні платоспроможності і фінансової стійкості.

Основні стратегічні напрями державного регулювання банківського сектору такі:

- нагляд за суб'єктами банківського сектору;
- протидія монополії в банківському секторі та недобросовісній конкуренції;
- контроль за фінансовою діяльністю суб'єктів банківського сектору;
- відкрита участь держави у формуванні і розвитку захисту інтересів учасників банківського ринку.

У відповідності до ст. 61 Закону України «Про Національний банк України»[4] державне регулювання діяльності банків здійснює Національний банк України, а банківське регулювання – це функції НБУ, які передбачають «створення норм, що регулюють діяльність банків та визначають загальні принципи банківської діяльності і порядок здійснення банківського нагляду і відповідальність за порушення банківського законодавства».

Вважаємо за потрібне звернути увагу, що більшість українських науковців схильні до думки, що «банківське регулювання» та «банківський нагляд» є двома самостійними, проте взаємопов'язаними науковими поняттями. Західний науковий світ, в основному, не розмежовує цих понять, поєднуючи їх під терміном «банківський нагляд». Про останнє свідчить, у тому числі, назва головного міжнародного органу в сфері банківської співпраці «Базельського комітету з питань банківського нагляду». Можна зустріти і термін «банківське регулювання», яке визначається як державне втручання в банківський сектор [9, с. 21-22], [10, с. 314].

Як справедливо зазначає група дослідників[5, с. 42] необхідність і особливості режиму регулювання безпечного розвитку банківської діяльності обумовлена наступними умовами та чинниками:

- банки є агентом реалізації грошово-кредитної політики і формування пропозиції грошей, тобто виконують важливі економічні функції;
- наявність асиметричної інформації на банківських ринках, що збільшує ризики ухвалення помилкових рішень;
- нездатність вкладників проконтролювати банки;
- вагома соціальна ціна банкрутства банків;
- ризиковість діяльності і потенційна нестабільність банківського бізнесу;
- банківський бізнес особливо приваблює шахраїв і шукачів легкої наживи;
- тенденція до монополізації банківської сфери;

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- перехід банків на міжнародну систему фінансової звітності;
- міжнародний характер і глобалізація банківської діяльності.

При цьому виділяють три основні види регулювання: державне, наддержавне (міжнародне) та асоціативне [1, с. 84].

Для докризового періоду основна увага регулятора була зосереджена на підтримці платоспроможності та стійкості окремих банків – так званий «мікропруденційний нагляд». Застосування подібного підходу не дозволило врахувати ті системні взаємозв'язки між банками та іншими учасниками фінансового ринку, внаслідок яких в подальшому відбулося поширення кризових тенденцій на ринку[8].

В контексті забезпечення безпеки розвитку банківської системи особливого значення набуває макропруденційне регулювання. Як зазначає Коваленко В. [6], макропруденційне регулювання - це постійний процес, в межах якого відбувається мінімізація масштабу системного ризику, викликаного настанням макро- і мікро- ризиків, що впливають на банківську систему і на реальну економіку, що досягається шляхом узгодженості в діях, які приймаються регулятором, шляхом зниження циклічності фінансової системи та простеження за взаємозв'язками між фінансовими інституціями.

Підхід до розбудови державного регулювання банківського сектору в першу чергу повинен включати регулюючу складову, яка реалізується через органи державної влади, що діють від імені держави, і які є основними суб'єктами регулювання. Друга складова представлена сукупністю, на яку діє регулюючий вплив, що складається з учасників банківського сектору і безпосередньо механізму регулювання.

Вважаємо за необхідне графічно представити систему регулювання та нагляду за банківським сектором з позиції забезпечення його фінансової безпеки (Рис. 1.), комплексна дія якої спрямована на:

- ідентифікацію та оцінку загроз внутрішнього й зовнішнього середовищ;
- прогнозування можливих кризових ситуацій у фінансово-кредитній сфері;
- розробка і застосування превентивних заходів, що виключають або знижують ризик;
- розробка і впровадження механізмів ефективного реагування на загрози.

Державне регулювання та нагляд за банківською діяльністю має бути цілеорієнтований на безпечний розвиток економічних відносин у банківському секторі та досягнення встановлених цільових орієнтирів в рамках висхідного економічного розвитку. У цьому зв'язку, державне регулювання та нагляд за банківською діяльністю має бути інтегроване в систему управління безпекою фінансової системи країни. Також, важливість, багатофакторність і складність проблеми фінансової безпеки банківського сектору, вимагають створення самостійного відповідального органу по її забезпеченню.

Пропонуємо наступні повноваження зазначеної структурної одиниці щодо забезпечення фінансової безпеки банківського сектору:

- розробка плану дій по забезпеченню фінансової безпеки банківського сектору;
- організація й координація взаємодії між суб'єктами регулювання;
- моніторинг загроз зовнішнього та внутрішнього середовищ, що деструктивно впливають на банківський сектор;
- ідентифікація джерел виникнення загроз фінансовій безпеці банківського сектору та каналів їх поширення;
- розробка переліку показників моніторингу фінансової безпеки банківського сектору;

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

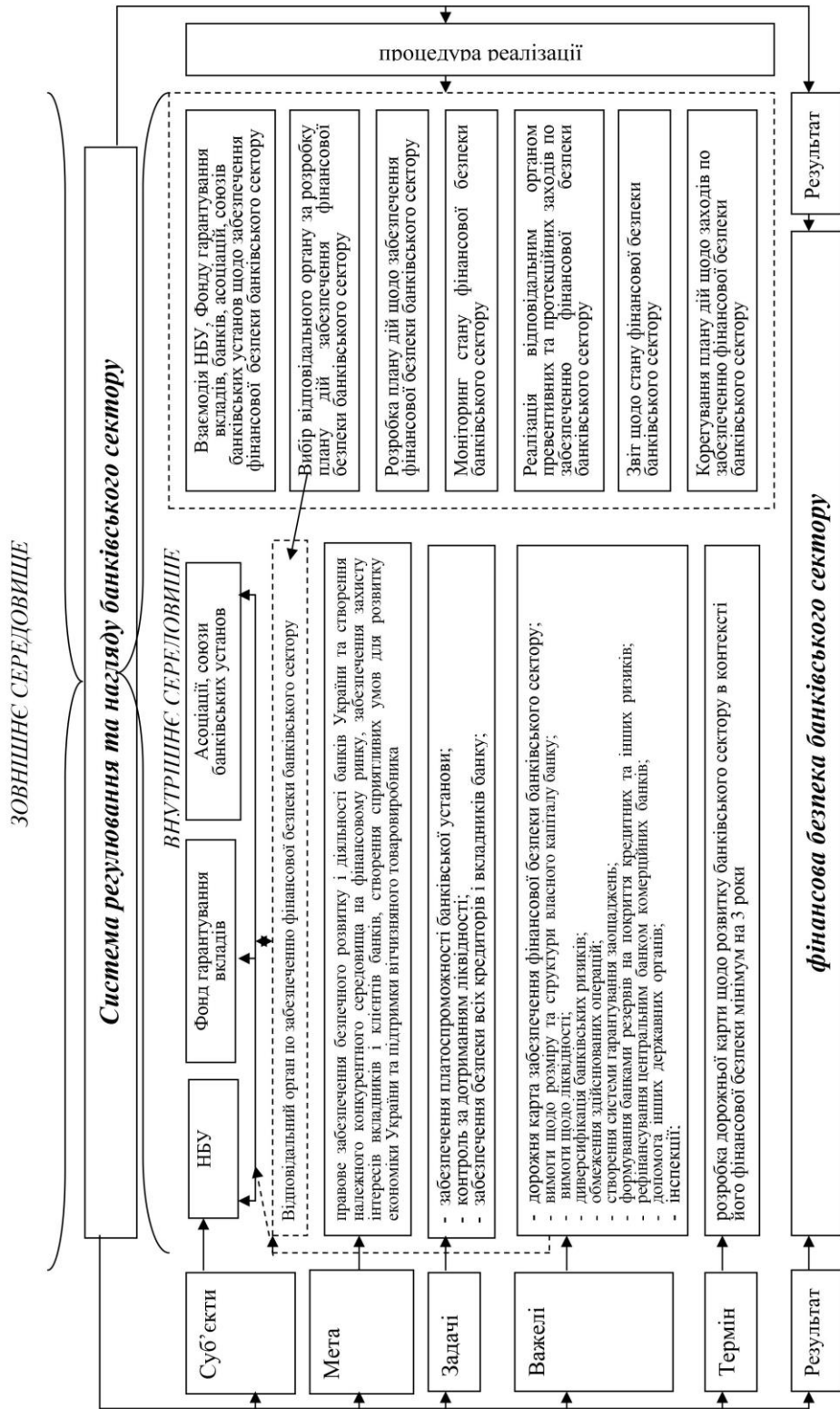

Рис.1. Теоретична конструкція системи державного регулювання та нагляду за банківським сектором

Джерело: побудовано автором

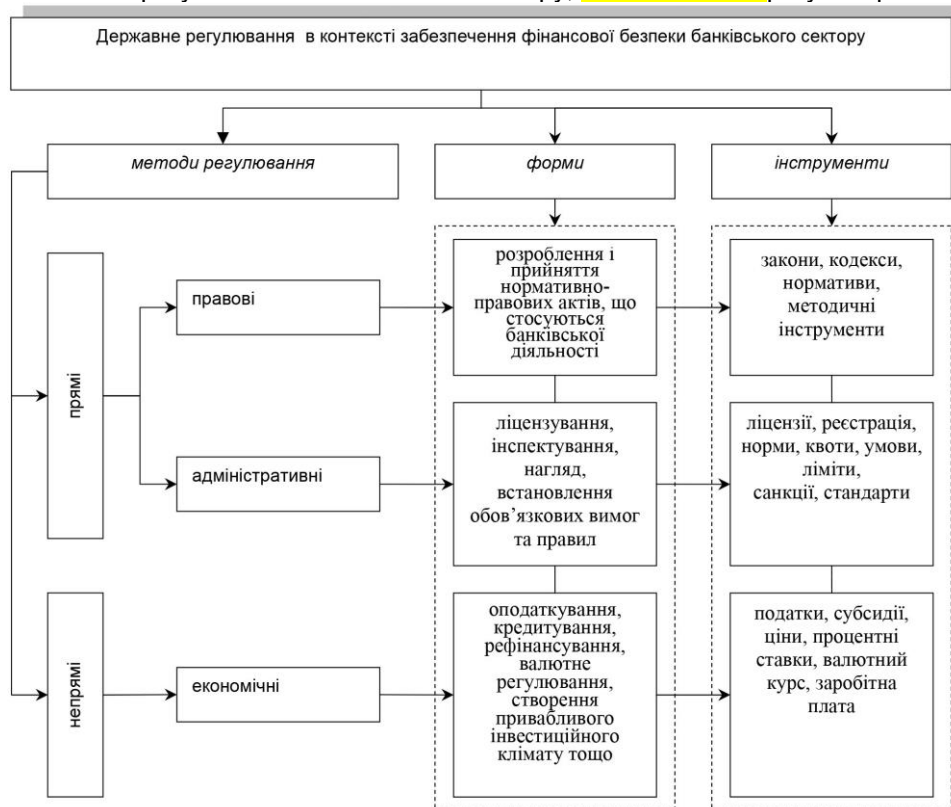
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

- збір, обробка й узагальнення інформації про зміну стану зовнішнього і внутрішнього середовищ банківського сектору;
- прогнозування збитків у разі реалізації деструктивного впливу загроз фінансовій безпеці банківського сектору;
- розробка плану заходів щодо нейтралізації негативного впливу внаслідок трансформації загроз фінансовій безпеці банківського сектору;
- експертиза проектів державного регулювання банківської діяльності, в частині їх впливу на фінансову безпеку банківського сектору;
- участь у розробці фінансової політики держави, а також документів, спрямованих на її реалізацію (у межах своїх повноважень).

Модернізація державного регулювання та нагляду за банківським сектором передбачає вдосконалення нормативно-правової бази його функціонування, і реалізується через такі інструменти як закони, кодекси, нормативи, методичні інструменти (Рис. 2). Варто зазначити, що використання різних засобів впливу з боку держави на функціонування банківського сектору піддаються алгоритмізації. Критерієм оцінки результативності застосування прямих та непрямих методів регулювання банківської діяльності може служити рівень фінансової безпеки банківського сектору. Дієвість та ефективність застосування регуляторів може бути представлена за допомогою багатофакторної моделі:

$$E = f(X, Y, Z, \dots, N),$$

де **E** - ефективність регулювання банківського сектору, **X, Y, Z, ..., N** - регулятори.

Рис. 2. Складові механізми державного регулювання банківським сектором в контексті забезпечення його фінансової безпеки

Інституційною платформою державного регулювання та нагляду щодо фінансової безпеки банківського сектору є встановлення «правил гри» для всіх її учасників.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Важливою складовою регуляторного впливу на банківський сектор з боку держави в контексті забезпечення фінансової безпеки його функціонування є моніторинг, що реалізується через діагностику загроз фінансовій безпеці банківського сектору, джерел їх виникнення та прогноз наслідків дії ідентифікованих ризиків. За результатами моніторингу можна передбачити трансформацію негативних впливів на функціонування банківського сектору та, на цій основі, обрати стратегію його розвитку з урахуванням комплексу заходів, спрямованих на попередження реалізації загроз фінансовій безпеці банківського сектору.

Проблема оцінки і прогнозування фінансової безпеки банківського сектору полягає в ускладненому кількісному вираженні, найчастіше, якісних характеристик соціально-економічної системи або зовнішнього середовища. Від інтерпретації даних залежить достовірність результатів оцінки в ретроспективному, звітному або майбутньому періоді, а отже ускладненим є й вибір ефективних методів та інструментів з управління фінансовою безпекою банківського сектору.

Під час обґрунтування вибору форм та методів регулюючого впливу держави вирішуються такі завдання:

- ідентифікація та оцінка деструктивного впливу на фінансову безпеку банківського сектору;
- моделювання трансформації виявлених та оцінених негативних впливів;
- моделювання та оцінка фінансових втрат банківського сектору внаслідок реалізації ідентифікованих загроз;
- вибір методів та інструментів нейтралізації ризиків на основі порівняння можливих збитків і ресурсних можливостей банківського сектору.

Висновки. Результати наукового пошуку дозволяють стверджувати, що державне регулювання та нагляд за банківським сектором є важливим елементом забезпечення фінансової безпеки банківської системи та фінансової системи країни в цілому. Україні необхідна ефективна модель державного регулювання банківського сектору, заснована на специфіці національних економічних умов та орієнтована на світові тенденції. Пріоритетним напрямком удосконалення державного нагляду за банківською діяльністю є його переорієнтація з констатації негативних тенденцій та наявності кризових ситуацій у банківському секторі на їх попередження.

Література

1. Адамик, Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика : навч. посіб. / Б. П. Адамик. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 278 с.
2. Барановський, О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. / О. І. Барановський. - К. : УБС НБУ, 2014. - Т. 2 : Безпека фінансових інститутів. - С. 495
3. Виговська, В. Теоретико-методологічні засади та прагматика забезпечення безпеки страхового ринку України : монографія / В. В. Виговська. – Київ : Кондор-видавництво, 2016. – 358 с.
4. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-ХІV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
5. Кльоба, Л. Г. Умови та чинники державного регулювання банківської діяльності / Л. Г. Кльоба, В. Л. Кльоба, Р. Л. Кльоба // Економіка та держава. - № 9. - 2013. - С. 42-45.
6. Коваленко, В. В. Стратегічні напрями реалізації макропруденційного банківського нагляду та регулювання [Електронний ресурс] / В. В. Коваленко. –Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1151/1/Стратегічні%20напрями%20реалізації%20макропруденційного%20банківського%20нагляду%20та%20регулювання.pdf>.
7. Маргасова, В. Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління : монографія / В. Г. Маргасова ;

References

1. Adamyk, B. P. (2002). *Natsionalnyi bank i hroshovo-kredytna polityka [National Bank and monetary policy]*. Ternopil: Kart-blansh [in Ukrainian].
2. Baranovskiy, O. I. (2014). *Filosofiiia bezpeky [The philosophy of security]*. (Vols. 1-2). Kyiv: UBS NBU [in Ukrainian].
3. Vyhovska, V. (2016). *Teoretyko-metodolohichni zasady ta prahmatyka zabezpechennia bezpeky strakhovoho rynku Ukrainy [Theoretical and methodological principles and pragmatics of ensuring the safety of the insurance market of Ukraine]*. – Kyiv : Kondor-vydavnytstvo [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro Natsionalnyi bank Ukrainy» [Law of Ukraine "On the National Bank of Ukraine"]. (1999). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14> [in Ukrainian].
5. Kloba, L. H., Kloba, V. L., Kloba, R. L. (2013). Umovy ta chynnyky derzhavnoho rehuliuivannia bankivskoi diialnosti [Conditions and factors of state regulation of banking activity]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 9, 42-45 [in Ukrainian].
6. Kovalenko, V. V. (n.d.). *Stratehichni napriamy realizatsii makroprudentsiinoho bankivskoho nahliadu ta rehuliuivannia [Strategic directions for the implementation of macro prudential banking supervision and regulation]*. Retrieved from <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1151/1/Стратегічні%20напрями%20реалізації%20макропруденційного%20банківського%20нагляду%20та%20регулювання.pdf>

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Черніг. держ. ін-т економіки і упр. - Чернігів : Десна Поліграф, 2014. - 415 с. : рис., табл. - Бібліогр.: с. 366-394. - 350 экз. - ISBN 978-966-2646-87-0

8. Самсонов, М. І. Тенденції розвитку банківського нагляду та регулювання: міжнародний та національний аспекти [Електронний ресурс] / М. І. Самсонов. - Режим доступу.

https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj8kqivpzUAhVIGZoKHQy8CGcQFghHMAQ&url=http%3A%2F%2Fkd.org.ua%2Farticle%2Fdownload%2F28824%2F25816&usg=AFQjCNFOKSEHtj4rLA_TDgrglzMyo9PrVQ&sig2=JZO-V1IIFCFPQpurTprx5w

9. Хаб'юк, О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: монографія / О. Хаб'юк – Івано-Франківськ : ОІППО; Снятин : Прут-Принт, 2008. – 260 с.

10. Щуревич, О. Розвиток системи банківського регулювання та нагляду в Україні / О. Щуревич // Вісник Львівського університету. Серія економічна. - 2015. – Вип. 52. - С. 313-319

[in Ukrainian].

7. Marhasova, V. H. (2014). *Systema zabezpechennia stiiikosti natsionalnoi ekonomiky ta yii bezpeky: teoriia, metodolohiia, praktyka upravlinnia* [System for ensuring the stability of the national economy and its security: theory, methodology, management practice]. Chernihiv : Desna Polihraf [in Ukrainian].

8. Samsonov, M. I. (n.d.). *Tendentsii rozvytku bankivskoho nahliadu ta rehuliuвання: mizhnarodnyi ta natsionalnyi aspekty* [Trends in Banking Supervision and Regulation Development: International and National Aspects]. Retrieved from

https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwj8kqivpzUAhVIGZo-KHQy8CGcQFghHMAQ&url=http%3A%2F%2Fkd.org.ua%2Farticle%2Fdownload%2F28824%2F25816&usg=AFQjCNFOKSEHtj4rLA_TDgrglzMyo9PrVQ&sig2=JZO-V1IIFCFPQpurTprx5w [in Ukrainian].

9. Khabiuk, O. (2008). *Bankivske rehuliuвання ta nahliad cherez pryzmu rekomendatsii Bazelskoho komitetu* [Banking regulation and supervision through the prism of the recommendations of the Basel Committee]. Ivano-Frankivsk: OIPPO; Sniatyn: PrutPrynt [in Ukrainian].

10. Shchurevych, O. (2015). *Rozvytok systemy bankivskoho rehuliuвання ta nahliadu v Ukraini* [Development of the Banking Regulation and Supervision System in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii ekonomichna - Bulletin of Lviv National University. Economics series*, 52, 313-319 [in Ukrainian].

Надійшла 10.05.2017

Бібліографічний опис для цитування :

Ніколаєнко, Ю. В. Державне регулювання і фінансова безпека банківського сектору України : проблемні питання та шляхи вирішення / Ю. В. Ніколаєнко // Науковий вісник Полісся. – 2017. №3 (11). Ч. 2. – С. 131-137.